

natural. De la mateixa manera, públic s'associa a laboral i extradomèstic i privat amb familiar o domèstic. Els dos espais, sobre els que podríem esmentar molts altres parells lingüístics oposats es configuren simbòlicament a partir de l'assignació de les dones al segon àmbit —natural, familiar, domèstic— i dels homes al primer —cultural, laboral, extradomèstic. Aquesta presa de posició significa que els homes són els qui dominen la vida pública i tenen accés al mercat de treball —«treball productiu»⁵, mentre l'àmbit de les dones és el privat i la funció socialment assignada a elles és la cura dels nens i el manteniment de la casa —«treball improductiu». No voldria entrar a analitzar aquestes oposicions tantes vegades estudiades, però si m'agradaria assenyalar que aquesta concepció ideològica és la pròpia del conjunt social, malgrat anàlisis detallats de manifestacions específiques i contextos socio-econòmics diferents, permeten veure la interrelació i el pes d'altres variables com la classe, i poden mostrar-nos aspectes que, sobretot en posicions socials precàries, prenen models estratègics sensiblement diferents en la significació simbòlica dels espais. Reyna Rapp⁶ presenta un cas il·lustratiu establint una dicotomia molt interessant entre les famílies/unitats domèstiques entre els pobres urbans dels Estats Units i les famílies/unitats domèstiques de la classe mitja: «entre los pobres las familias no muestran una división entre lo privado en la casa y lo público en el trabajo como aparece en las familias que pertenecen a la clase trabajadora estable. Ni las relaciones de trabajo ni las de la unidad doméstica son tan continuas ni tan discontinuas entre si. Lo que es continuo es compartir los costos de reproducción a través de una red cuyos recursos son conocidos por todos. No puede existir privatización cuando la supervivencia puede depender de la circulación rápida de recursos limitados».

Jordi Plana
Antropòleg

notes:

¹ Es poden trobar molt exemples que ens parlen en aquest sentit. Em sembla interessant rescatar una frase de F. Miguelez en la que parlant dels importants canvis que han dificultat la vida dels individus durant els darrers anys, afirma: «que estos importantes cambios no hayan derivado en mayores tensiones y conflictividad social, sino que, por el contrario, la sociedad española haya encajado tales fenómenos como algo casi natural en la vida de muchas personas, se debe, en gran manera, al papel clave que ha jugado la familia» (Miguelez, 1991:12).

² En l'atricle de M. J. Izquierdo, l'autora constata les característiques sexistes del llenguatge: «con el fin de señalar el sexismo en el lenguaje y evitar al mismo tiempo soluciones sexistas consistentes en ponerlo todo en femenino, he optado por usar la letra -e, en cursiva- en lugar de la -a- y de la -o- como terminación aplicable a los sustantivos, pronombres, adjetivos o artículos, en los casos en que me refiera a personas de ambos sexos (Izquierdo, 1991: 11).

³ Cal observar que aquestes definicions semàntiques són principis ordinadors a partir dels que s'organitzen les categories culturals imperants en les relacions socials: volem estar a dalt i no abaix; la dreta és el sentit per el que s'orienta tot; hi ha un sentiment generalitzat de voler-se superior; la cultura ha de dominar la natura; la força física és una capacitat valorada molt positivament.

⁴ Es imprescindible fer-ho així ja que el discurs biològic converteix en naturals fets socials alhora que la natura es converteix en quelcom artificial i la cultura esdevé «natural» i «legítima» els significats de les relacions socials reprimint les oposicions ideològiques i impeding una societat igualitària.

⁵ L'oposició productiu/improductiu és molt important al representar una valoració -positiva o negativa- de la tasca realitzada per cada individu i està en estreta relació amb les funcions que la societat els hi assigna. La construcció de les relacions de gènere es realitza en el mercat de treball a partir d'aquesta relació que desqualifica el treball realitzat per les dones.

⁶ Citada per Martinez, U. (1989:66).

NOTÍCIES DE L'ASSOCIACIÓ

El congrés de sociologia de Catalunya

Hem iniciat les gestions per a l'organització concreta del nostre congrés:

• El passat dia 4 de juny vam ésser rebuts pel senyor Antoni Hostench, president de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Girona. A la demanda nostra de la possibilitat de donar-nos un ajut econòmic, el senyor Hostench ens va dir que eren uns mals moments per a poder garantir la més petita ajuda dinerària d'aquesta cambra, donat que viu exclusivament de les empreses que, ara per ara, s'aguanten com poden.

Però el seu ajut pot ésser més aviat en espècies. Les cambres gironines han posat en marxa Girona Convention Bureau que dóna assessorament i ajut a l'hora de gestionar i organitzar congressos, convencions, reunions d'empresa, seminaris, jornades, trobades de treball, presentacions de productes i altres esdeveniments. Les cambres de comerç gironines solucionen els problemes i gestionen gratuïtament tot un seguit de serveis.

Girona Convention Bureau s'encarrega de tota l'organització: des de la localització i preparació dels recintes necessaris, les reserves d'allotjaments i bitllets, la contractació de serveis d'hostesses i de traducció simultània, fins a l'organització de dinars i sopars de gala, visites culturals pels acompanyants i tots els serveis necessaris pel correcte funcionament de l'acte en concret.

Abans de la reunió, Girona Convention Bureau fa els serveis següents: preparació, impressió i distribució del programa general dels treballs i del programa social; reserva i lloguer dels locals necessaris; impressió i traducció de la documentació del congrés; contractació del personal; reserva d'hotels i transport; organització d'excursions; equipament (mobles, senyalització, megafonia, traducció simultània); i secretaria administrativa del congrés (inscripcions, administració del pressupost).

Durant la reunió: secretaria tècnica del congrés; recepció dels delegats; distribució de la documentació del congrés i publicacions; excursions, recepcions i espectacles.

La Directora del Girona Convention Bureau, Anna Albar, s'ha

compromès a fer-nos un programa detallat del tema, sota el càlcul d'una durada de dos dies i mig i la presència màxima d'uns 300 congressistes.

Val la pena valorar positivament l'extraordinària ajuda de les cambres gironines pel fet que els aspectes domèstics de l'organització solen fer-se extraordinàriament complicats i que, de fet, suposen uns alts costos econòmics i d'esforços humans.

• El 16 de juny ens vam entrevistar amb Marta Franc, responsable de l'Obra Social de la Caixa de Girona amb la finalitat d'establir possibles col·laboracions per a l'obtenció de recursos.

L'entrevista havia estat sol·licitada amb el Director, el senyor Aleix Gimbernat, que va facultar Marta Franc per tal de tenir el contacte.

Feta la sol·licitud d'ajuda, es comunica que els òrgans decisoris de la Caixa tenen una reunió durant el proper juliol. En aquesta reunió es traslladarà la demanda i es veurà quines contrapartides es poden exigir a canvi d'una ajuda real.

• El dia 5 de juliol amb Xavier Soy, delegat de la Generalitat de Catalunya a Girona. L'objectiu era el d'informar del nostre projecte per tal que el faci conèixer a les reunions periòdiques que es fan amb tots els delegats territorials.

L'entrevista, marcada per la cordialitat, confirma la voluntat expressa de posar en coneixement totes les instàncies gironines del congrés que estem preparant.

El senyor Soy reconeix i afirma que la Generalitat de Catalunya no es pot mantenir al marge de l'aconteixement i, per tant, quan s'hagin esgotat les vies ordinàries per a l'obtenció de recursos financers, en la hipòtesi que hi hagi remanents encara pendents, es notifiqui immediatament. Creu que la Generalitat de Catalunya té l'obligació de col·laborar-hi àdhuc econòmicament.

• El dia 6 de juliol ens entrevistàvem amb el senyor Josep Ma. Corretger, director de l'Escola Universitària de Turisme de Girona amb la finalitat de posar-lo en coneixement del projecte i amb l'objectiu d'interessar els alumnes de l'escola en el grup de treball de l'oci.

L'acolliment obert efectivament manifestat es tradueix en la manifestació del desig que se'l tingui al corrent: espera rebre els programes que concretin l'esdeveniment.

Sumari

pag.

NOTÍCIES DE L'ASSOCIACIÓ

- 1 El congrés de sociologia de Catalunya
- 2 La construcció social del gènere i la seva implicació en el mercat de treball
Jordi Plana

Coordinació: Junta de l'Associació Catalana de Sociologia
Secretaria: Montserrat Rovira
Disseny i maquetació: Gemma Quesada
Qualsevol soci interessat en publicar un article pot adreçar-se a:
Montserrat Rovira
Societat Catalana de Sociologia
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans
Tel.: 318 58 70
dimecres de 4 a 8 de la tarda

Gestions en perspectiva:

- El dia 14 de juliol tenim una entrevista amb el doctor Josep Nadal, rector de la Universitat de Girona.
- S'està pendent de concreció de dia i hora amb el doctor Josep Laporte, Comissionat de la Generalitat per la Recerca a les Universitats.
- Amb el senyor Josep Ma. Arnaú, president de la Diputació Provincial de Girona.
- A començament de setembre està prevista una entrevista amb el senyor Carbonell de la Diputació de Barcelona.

Hi haurà informació pertinent quan tornem a sortir el proper setembre. Serà aleshores que haurem de posar fil a l'agulla. La Junta de l'ACS haurà de fer una trobada a començament de setembre i a final del mateix mes, si la Junta hi està d'acord, s'hauria de convocar una assemblea informativa monogràfica sobre el congrés, intentant elaborar aquestes informacions, recabar el màxim possible de col·laboracions i posant en marxa els comitès científic i d'organització amb la finalitat d'anar concretant els extrems més teòric-científics i les qüestions més domèstiques de l'esdeveniment.

No és pas poca la tasca que tenim davant nostre i cal que el nostre petit congrés esdevingui veritablement una gran trobada de fraternitat i d'interès científic i professional.

La construcció social del gènere i la seva implicació en el mercat de treball

Jerarquia de gèneres

El present article forma part d'un treball més extens sobre la construcció social del gènere i la seva implicació en el mercat de treball. He mantingut el títol del treball original amb la intenció de contextualitzar aquestes línies en el marc en el que han estat escrites, tot i ser només una primera part introductòria.

El treball parteix de la observació de la diferent situació dels individus en el mercat de treball analitzant el cas particular de les dones per tal de constatar la seva subordinació en aquest àmbit —com un reflexe de les relacions socials— intentant esbrinar quins són els condicionants que provoquen aquesta situació i la forma com interactuen. Aquesta línia el treball s'orienta en l'anàlisi del paper preponderant que les dones desenvolupen en la reproducció de les desigualtats en la nostra societat de classes i en el paper concret que la família té en la reproducció de les desigualtats, i com es reproduceix i de quina manera en l'accés de la dona al mercat de treball «productiu», segons la definició que equipara treball productiu al públic i treball improductiu al domèstic.

L'anàlisi de la jerarquia de gèneres i les conseqüents desigualtats en el mercat de treball parteix, en aquest cas, com un intent d'escapar dels plantejaments biològics o naturalistes que assignen les desigualtats a les propietats intrínseques de les dones i a la seva dificultat o impossibilitat de competir amb els homes en tremes d'igualtat. Sembla obvi que la subordinació de la dona no és deguda a les seves propietats fisiològiques —força física...— com a tals, ni a d'altres condicions que s'hi deriven —maternitat...— ja que aquestes concepcions no són sinó construccions culturals i ideològiques i, per tant, susceptibles de ser canviades.

Constriccions ideològiques

L'existència d'una jerarquia de gèneres està ben palesa a la nostra societat. Determinar quins són els criteris escollits en l'elaboració de la jerarquia sembla, a priori, prou evident, però no ho són tan ni les causes per les quals s'han escollit aquells, ni la forma com interaccionen els condicionants que conformen la vida quotidiana i per tant, algunes formes de desigualtat. En l'anàlisi de la societat moderna post-industrial els estils de vida i les diferents formes de comunicació entre les persones —familiars, laborals...— estan absolutament mediatitzades per un fort component ideològic que orienta —dirigeix—, assimila —introdueix— i classifica —determina— les persones en una sèrie d'estats —rols— que tot sovint es qualifiquen com a «naturals». Actualment, l'eterna oposició «natura-cultura», debatuda llargament pels grans pensadors dels darrers segles, ha adquirit connotacions tant diferents a la seva concepció original que s'ha produït una transposició en els significats dels dos termes. Pascal, en les seves «Penseés», ja apuntava clarament quina era la dimensió que assoliria el procés de socialització en la societat moderna a l'afirmar que «el costum és una segona natura». Albirava, alhora, la simetria del procés en que la cultura esdevé natura i aquesta cultura. Podem veure com aquest procés, incrementat al llarg d'aquest segle, gràcies, en gran mesura, als rutilants avenços tecnològics —com poden ser els processos de reproducció artificial— ens ha portat a un punt on el predomini de la cultura —entesa de forma genèrica com allò creat per l'home en el seu procés d'adaptació al món— és entès com allò essencial de la vida de l'home per sobre de tot el que té el qualificatiu de natural. El progressiu domini intencionat de l'home sobre la natura és ja més que una lluita dialèctica en l'evolució intel·lectual de l'home, és, avui en dia, una situació de fet —els denotats esforços per convertir relacions socials en fets naturals— i que com a tal, pren la força d'allò establert, sancionat per la societat i legislat per als homes en benefici del manteniment d'un sistema ideològic-cultural. És per això que qualsevol forma de desigualtat socialment visible adquireix la categoria de natural —amb la categorització d'immutabilitat que l'hi implica el terme— i té en el si de la societat tot un seguit d'instàncies i estratègies amb la finalitat comuna de perpetuar aquestes desigualtats que, al trobar-se socialment consolidades, semblen haver perdut la noció de desigualtat, fent-se invisibles als nostres ulls¹.

Es mitjançant les institucions —entre les que la família juga un paper primordial— on es perpetuen i reproduïxen les

desigualtats a expenses de les mirades crítiques d'aquells que busquen la reproducció de les desigualtats en els aspectes concrets de les relacions del capital i el mercat de treball. No cal anar molt lluny a cercar les desigualtats, ni fer-ho imperant principis filosòfico-ideològics meta-socials, ja que en les relacions que establim en la vida quotidiana trobem de forma clara i precisa l'expressió de les desigualtats malgrat el costum, la tradició i la «naturalitat» de les nostres relacions ens impedeix, a través del procés assimilador de la socialització, veure de quina manera es manifesta, a través de quins criteris i la manera com actuen els condicionants socials.

La cultura ha esdevingut natura perquè allò socialment establert —les pautes, el costum, les lleis— són el reflexe que ens retorna la societat i en ell ens guiem a l'hora d'actuar, de comportar-nos, d'establir relacions amb els altres. Tot aquest marc contextual, que com deia abans ens classifica, no és sinó la forma «natural» de la vida. La natura, en la mesura que volem controlar-la —i en alguns aspectes ho fem— i modificar-la, ha quedat en segon terme.

Per mirar d'analitzar críticament el model social en el que vivim estem obligats a considerar les concepcions ideològiques com construccions humanes susceptibles de ser modificades —en tant que conjunt de còdis establerts pels homes amb unes finalitats precises.

Tot i que aquest plantejament sembla a priori, força senzill, no ho és determinar quines són les finalitats i encara ho és menys esboçar apunts per canviar-les. Les desigualtats es reproduïxen socialment a través de les institucions entre les que ens movem, tant en l'àmbit privat com en el públic —una altra gran oposició— i aquesta reproducció constant de la que tots som responsables és la verdadera desigualtat. En aquest sentit, cal ser conscients de les mesures que s'emprenen en favor de la igualtat, ja que com diu Izquierdo «para cada forma de igualdad se contruye una nueva forma de desigualdad» (Izquierdo, 1991:12).

Llenguatge i oposicions

El llenguatge és un bon punt de partida per veure com es vinculen les construccions ideològiques —de les quals aquell n'és un reflexe precís— amb la realitat social. És interessant citar a Buxó que al parlar dels diferents comportaments biocognitius afirma: «nuestra hipótesis de trabajo principal es que estos comportamientos son el resultado de una conciencia relativa de grupo sexual que, por razones bio-cognitivas y socio-culturales, se expresa lingüísticamente» (Buxó, 1988:194). És una expressió que es manifesta, al parlar de la interpretació de la realitat social en termes biològics, com una reducció d'allò social a allò natural i que fa que moltes de les desigualtats es redueixin a l'herència, de manera que la cultura —com si es tractés d'una propietat genètica— s'heredi. En sentit sovint, en el parlar col·loquial, expressions com «ho ha heretat de la seva mare» —o del seu pare— referides a activitats socio-culturals com el gust per un cert tipus de treball o la facilitat per mantenir relacions personals. Frases d'aquest caire ens donen la pista de la força que les construccions

ideològiques tenen en el llenguatge oral i per tant, en les actituds i el comportament dels individus.

El llenguatge, com a mitjà d'expressió tant per a la comunicació, com per l'anàlisi de les relacions socials no resisteix una anàlisi crítica des de les teories de gènere —o des de posicions feministes— perquè és un sistema construït des d'una perspectiva masculista que expressa el pensament i la idiosincràcia dels homes. Alguns autors han posat de manifest la necessitat que les diferents disciplines socials considerin el paper i la importància de les dones en els seus estudis constatatant la manca d'utilització de les dones com a informadores i per tant, l'oblit de la perspectiva femenina en l'estudi de les societats. Hi ha una necessitat de deslliurar-se, per tal de fer una anàlisi de la jerarquia de gèneres, de les construccions ideològiques limitades pel nostre pensament masculista per tal d'assolir el significat sociològic del punt de vista femení —igualment d'heterogeni però, que el masculí.

Amb això no vull donar a entendre que els homes i les dones pensen, en termes absoluts, de forma diferent, però sí deixar palesa la implicació ideològica del llenguatge en la construcció de la realitat social i per tant, en el paper subordinat que se'ls hi assigna a les dones.²

Seguint amb el llenguatge, crec que és especialment interessant comentar els conjunts lingüístics de parells oposats que conformen algunes de les construccions ideològiques sobre les que bastim les nostres relacions socials.

Dins del conjunt de parells oposats la primera gran oposició la trobem en la categorització que es fa dels termes home i dona com imatge social, assignant, des de la perspectiva biològica, tota una sèrie de valors —«oposats»— a les dues concepcions. Els homes s'associen a nocions com adult, dret, superior, cultura i força³ mentre les dones s'associen als significats contraris, abax, esquerra, inferior, natura i debilitat. Tot el llenguatge a partir del qual s'expressen les relacions de gènere està construït seguint aquest esquema de parells oposats: home/dona, maternitat/paternitat, laboral/familiar, públic/privat... I sempre sota l'espai simbòlic de l'antiga polèmica natura/cultura, considerada una dicotomia absoluta del pensament occidental que nega la seva base com una construcció cultural, afirmant així la seva «universalitat i naturalitat». Cal considerar aquesta dicotomia com una construcció cultural, tot prenent en consideració que, per tal de seguir escapant del plantejament biològic⁴, allò realment important no és la dicotomia en si, sinó els significats atribuïts a cadascun dels conceptes: «el valor de analizar al hombre y a la mujer como categorías o construcciones simbólicas reside en identificar las expectativas y valores que una cultura asocia al hecho de ser varón o hembra (Moore, 1991:30).

Atesa la tendència a naturalitzar els fets socials es fa important cercar els significats simbòlics de les categories socials i fer-ho, a partir del context socio-polític i econòmic en el que es troben immersos.

La nostra societat fa la divisió de l'espai social en els àmbits públic i privat identificant públic amb cultural i privat amb